

ՏՏԴ. 582. 284

Մակաբանություն

**ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱՔԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՍ
ՀԱՅՏՆԱՔԵՐՎԱԾ ԺԱՆԳԱՄՆԿԵՐԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ՆԿԱՐԱԳԻՐ**

Գ. Մարգարյան

Ժանգասնկերը (կարգ Uredinales) բարձրակարգ բույսերի օբլիգատ մակաբույծներ են և լայնորեն տարածված են աշխարհագրական տարբեր լայնություններում: Դրանք մահացած սուբստրատի վրա չեն զարգանում, այլ զարգանում են տեր-բույսերի կենդանի հյուսվածքներում, ինչը հատուկ է մակաբույծներին (1):

Դեռևս հին ժամանակներից մշակովի բույսերի վրա զարգացող ժանգ հիվանդությունն ուշադրության է արժանացել իր լայն տարածվածությամբ և վնասակարությամբ: Ժանգասնկերի ուսումնասիրության վերաբերյալ կուտակվել է հարուստ նյութ, և այսօր արդեն կարգը կարելի է համարել լավ ուսումնասիրված, չնայած աշխարհի շատ երկրներում դեռևս արդիական և առաջնային են դրանց տարածվածության, տեսակային կազմի հայտնաբերման և բնորոշ առանձնահատկությունների բացահայտման ուղղությամբ տարվող ուսումնասիրությունները (2-7):

Ուսումնասիրվել են նաև ԼՂՀ-ում տարածված ժանգասնկերը: Հետազոտության նյութ են հանդիսացել 130 տեսակի ժանգասնկերով ախտահարված 315 բուսական նմուշներ: Հայտնաբերված ժանգասնկերն ընդգրկված են 6 ընտանիքների 10 ցեղերում, որոնցից 83 տեսակը պատկանում է *Puccinia*, 20-ը՝ *Uromyces*, 8-ը՝ *Phragmidium*, 6-ը՝ *Melampsora*, 6-ը՝ *Gymnosporangium*, երկուական՝ *Pucciniastrum*, *Aecidium*, և մեկական՝ *Tranzschelia*, *Coleosporium*, *Milesia* ցեղերին:

Դրանցից 44-ը ԼՂՀ-ում հայտնաբերվել են առաջին անգամ:

Ժանգասնկերի կարգաբանությունը կատարվել է ըստ Ջ.Մ. Ագբուլիյանայի (8):

Մակերի տեսակների անվանումներում հեղինակների ազգանունների կրճատումները կատարվել են ըստ Պ. Կիրկի և Ա. Անսելի (9):

Տեր-բույսերի լատիներեն անվանումները ներկայացվել են ըստ Ս.Կ. Չերեպանովի (10):

Ցեղ - *Melampsora*

1. *Melampsora caprearum* (DC.) Thuem. - *Salix caprea* L.

ԼՂՀ-ում հայտնաբերվել են *Salix caprea* ծառատեսակների վրա՝ Ասկերանի շրջանի Մադաթաշեն և Ակնաղբյուր գյուղերում:

Հազվադեպ հանդիպող տեսակ է, տարատերձ լրիվ զարգացման ցիկով: Էջիումները զարգանում են Pinaceae ընտանիքից *Larix* ցեղի բույսերի վրա, իսկ ուրեղինիումները և տելիումները՝ Salicaceae ընտանիքից *Salix* ցեղի ներկայացուցիչների վրա:

Ղարաբաղում հայտնաբերվել է միայն սնկի զարգացման ուրեղինիոստադիան:

2. *Melampsora coleosporioides* Dietel - *Salix babylonica* L.

Հայտնաբերվել է *Salix babylonica* ծառատնասկների վրա՝ Ասկերանի շրջանի Նորագյուղ և Ակնաղբյուր գյուղերում:

Սպերմագոնիումները և էջիումները հայտնի չեն, ուրեղինիումները և տելիումները զարգանում են Salicaceae ընտանիքին պատկանող ներկայացուցիչների վրա:

Սունկը Ղարաբաղում հազվադեպ հանդիպող տնասկ է, հայտնաբերվել են միայն ուրեղինիումները, հայտնաբերման պահին վարակն ակտիվ արտահայտված էր:

3. *Melampsora reticulatae* A. Blytt - *Saxifraga aizoides* L.

Հայտնաբերվել է *Saxifraga aizoides* տեր-բույսի վրա՝ Ասկերանի շրջանի Խնածախ գյուղում 2005թ.:

Սունկը տարատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկլով, Ղարաբաղում հայտնաբերվել է միայն մեկ անգամ սպերմագոնիալ և էջիալ փուլում: Սպերմագոնիումները և էջիումները զարգանում են Saxifragaceae ընտանիքից *Saxifraga* ցեղի ներկայացուցիչների վրա, որը հայտնաբերել էր միայն մեկ անգամ Վ.Գ. Տրանշելը 1939թ., իսկ ուրեղինիումները և տելիումները զարգանում են Salicaceae ընտանիքից *Salix* . *sp* ծառատնասկի վրա:

Ընտանիք - Uropyxidaceae

Ցեղ - *Tranzschelia*

4. *Tranzschelia pruni-spinosae* (Pers.) Dietel - *Prunus divaricata* Ledeb.

Հայտնաբերվել է *Prunus divaricata* տեր-բույսի վրա՝ Ասկերանի և Մարտունու շրջանների որոշ գյուղերում, *P. domestica* տնասկի վրա՝ Ասկերանի, Մարտունու, Մարտակերտի, Հաղբուրթի շրջանների որոշ գյուղերում և Ստեփանակերտ քաղաքում:

Սունկը Ղարաբաղում տարածված տնասկ է, տարատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկլով, հայտնաբերվել են միայն ուրեղինիումները և տելիումները:

Ընտանիք - Phragmidiaceae

Ցեղ - *Phragmidium*

5. *Phragmidium mucronatum* (Fr.) Schltdl. - *Rosa alpine* L. *R. canina* L. *R. spinosissima* L. *R. iberica* Stev. ex Bieb. *R. sp.*:

Հայտնաբերվել է *Rosa* ցեղին պատկանող թփատնասկների վրա Ասկերանի, Մարտունու, Մարտակերտի շրջանների մի շարք գյուղերում և Ստեփանակերտ քաղաքի պուրակներում:

ԼՂՀ-ում այս սունկը շատ տարածված տնասկ է, միատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկլով, մակաբուծում է Rosaceae ընտանիքին պատկանող բույսերի վրա: Ղարաբաղում հայտնաբերվել են սպերմագոնիումները, էջիումները, ուրեղինիումները և տելիումները:

6. *Phragmidium potentillae* (Pers.: Pers.) P. Karst. - *Potentilla recta* L.

Հայտնաբերվել է *Potentilla recta* բույսի վրա Ասկերանի շրջանի Ակնաղբյուր և Խնածախ գյուղերում:

Սունկը Ղարաբաղում հազվադեպ է հանդիպում, միատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկլով, մակաբուծում է Rosaceae ընտանիքին պատկանող

բույսերի վրա: Ղարաբաղում հայտնաբերվել են սնկի զարգացման բոլոր փուլերը:

7. *Phragmidium rubi-idaei* (DC.) P. Karst. - *Rubus caesius* L.

Հայտնաբերվել է *Rubus caesius* բույսի վրա Ասկերանի, Մարտակերտի և Մարտունու շրջանների որոշ գյուղերում:

Սունկը միատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկլով: ԼՂՀ-ում հայտնաբերվել են զարգացման բոլոր փուլերը: Սպերմազոոիտները, էջիումները, ուրեդիոսպորները և տելիոսպորները զարգանում են Rosaceae ընտանիքին պատկանող բույսերի վրա:

Այս ժանգասունկը լայնորեն տարածված է Ղարաբաղում: Վարակված օջախներ հայտնաբերվել են հետազոտությունների գրեթե բոլոր տարիներին, վարակվածությունը զգալի էր:

8. *Phragmidium violaceum* (Schultz.) G. Winter - *Rubus idaeus* L.

Հայտնաբերվել է *Rubus idaeus* բուսատեսակի վրա՝ Ասկերանի, Մարտունու, Մարտակերտի շրջանների որոշ գյուղերում և հաղորդա քաղաքում:

Սունկը Ղարաբաղում լայնորեն տարածված է, միատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկլով: ԼՂՀ տարածքում հայտնաբերվել են սնկի տելիոսպորները:

Ընտանիք - Pucciniaceae

Ցնդ - *Gymnosporangium*

9. *Gymnosporangium fuscum* R. Hedw. - *Pyrus* sp.

Հայտնաբերվել է *Pyrus* sp. տեսակի վրա՝ Ասկերանի շրջանի Ավետարանոց և Ակնաղբյուր գյուղերում:

Սունկը տարատեր է՝ ոչ լրիվ զարգացման ցիկլով: Սպերմազոոիտները և էջիումները ձևավորվում են *Pyrus* ցեղին պատկանող բույսերի վրա, տելիոսպորները՝ *Juniperus sabinae* տեսակի վրա:

Gymnosporangium fuscum սնկով վարակված տանձենու ծառեր Ղարաբաղի տարածքում հայտնաբերվել են 2005թ.՝ ընդամենը երկու անգամ: Նույնիսկ հայտնաբերման ժամանակ վարակը մեծ տարածում չի ունեցել, և ախտահարված ծառերի վրա հայտնաբերվել են վարակակիր 2-3 տերևներ: Ղարաբաղում տանձենու ժանգասունկը հազվադեպ հանդիպող տեսակ է:

10. *Gymnosporangium tremelloides* (A. Braun) R. Hartig - *Malus domestica* Borkh.

Հայտնաբերվել է *Malus domestica* բույսի վրա միայն մեկ անգամ 2005թ. Ակնաղբյուր գյուղում:

Սունկը Ղարաբաղում հազվադեպ հանդիպող տեսակ է, տարատեր՝ ոչ լրիվ զարգացման ցիկլով: Ղարաբաղում հայտնաբերվել են միայն էջիումները:

Ցնդ - *Puccinia*

11. *Puccinia allii* (DC.) F. Rudolphi - *Allium* sp.

Հայտնաբերվել է *Allium* sp. տեսակի վրա միայն Ասկերանի շրջանի Զրադացներ և հաղորդի շրջանի Դրախտիկ գյուղերում:

Ղարաբաղում այդ սունկը հազվադեպ հանդիպող տեսակ է, միատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկլով: Հանրապետության տարածքում հայտնաբերվել են էցիումները և ուրեդինիումները:

12. *Puccinia annularis* (F. Strauss) Rohl. - *Teucrium chamaedrys* L.

Հայտնաբերվել է *Teucrium chamaedrys* տեսակի վրա՝ Ասկերանի և Մարտունու շրջանների որոշ գյուղերում:

ԼՂՀ-ում սունկը հազվադեպ հանդիպող տեսակ է, միատեր է՝ ոչ լրիվ զարգացման ցիկլով:

13. *Puccinia arenariae* (Schumach.) G. Winter - *Silene cyri* Schischk.

Հայտնաբերվել է *Silene cyri* բուսատեսակի վրա՝ 2008թ., Շուշի քաղաքում:

Սունկը ԼՂՀ-ում հազվադեպ հանդիպող տեսակ է, միատեր է՝ ոչ լրիվ զարգացման ցիկլով:

14. *Puccinia armeniaca* Teterov. - *Carduus* sp.

Հայտնաբերվել է *Carduus* sp. տեսակի վրա՝ Ասկերանի շրջանի Ակնաղբյուր գյուղում 2007թ.:

Սունկը միատեր է՝ ոչ լրիվ զարգացման ցիկլով:

15. *Puccinia bardanae* (Wallr.) Cummins - *Arctium lappa* L.

Հայտնաբերվել է *Arctium lappa* բույսի վրա՝ Ասկերանի, Մարտունու և Մարտակերտի շրջանների մի շարք գյուղերում:

Տեսակը միատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկլով:

Սունկը Ղարաբաղում տարածված տեսակ է, հայտնաբերվել են միայն ուրեդինիումները և տելիումները:

16. *Puccinia bupleuri* F. Rudolphi - *Bupleurum rotundifolium* L.

Հայտնաբերվել է *Bupleurum rotundifolium* տեր-բույսի վրա Շուշիի շրջանի Ղարաղշլաղ գյուղում, 2007թ.:

Սունկը միատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկլով, Ղարաբաղում հազվադեպ հանդիպող տեսակ է, հայտնաբերվել են միայն տելիումները:

17. *Puccinia celakovskyana* Bubak - *Cruciata taurica* (Pall. ex Willd.)

Հայտնաբերվել է *Cruciata taurica* տեր-բույսի վրա միայն մեկ անգամ՝ 2008թ., Ակնաղբյուր գյուղում:

Սունկը միատեր է՝ ոչ լրիվ զարգացման ցիկլով, ԼՂՀ-ում հազվադեպ հանդիպող տեսակ է:

18. *Puccinia chaerophylli* Purton - *Chaerophyllum temulum* L.

Հայտնաբերվել է *Chaerophyllum temulum* բույսի վրա՝ Ասկերանի շրջանի Զրաղացներ և Բաղարա գյուղերում:

Սունկը միատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկլով: Տարածվածությունը համատարած բնույթ է կրում, Ղարաբաղում հայտնաբերվել են սնկի զարգացման բոլոր փուլերը:

19. *Puccinia conii* (F. Strauss) Fuckel - *Conium maculatum* L.

Հայտնաբերվել է *Conium maculatum* բույսի վրա՝ Մարտունու շրջանի Հաղորտի և Ասկերանի շրջանի Ակնաղբյուր գյուղերում:

Սունկը Ղարաբաղում հազվադեպ հանդիպող տեսակ է, միատեր է՝ ոչ լրիվ զարգացման ցիկով: Հայտնաբերվել են սնկի ուրեդինիո և տելիոստադիաները:

20. *Puccinia convolvuli* Alb. et Schwein. - *Fallopis convolvulus* (L.) A. Love

Հայտնաբերվել է *Fallopis convolvulus* բույսի վրա՝ Մարտունու շրջանի Կարմիր գյուղում և Ասկերանի շրջանի Ակնաղբյուր գյուղում՝ 2005թ հուլիս, օգոստոս ամիսներին:

Սունկը զարգանում է լրիվ ցիկով, միատեր է:

Ղարաբաղում հայտնաբերվել են ուրեդինիումները և տելիոսները:

21. *Puccinia dactylidina* Bubak - *Dactylis glomerata* L.

Հայտնաբերվել է *Dactylis glomerata* բույսի վրա՝ Ասկերանի շրջանի Ակնաղբյուր գյուղում 2007թ.:

Սունկը Ղարաբաղում հազվադեպ հանդիպող տեսակ է, միատեր է՝ ոչ լրիվ զարգացման ցիկով:

22. *Puccinia heraclei* Grev. - *Heracleum pastinacifolium* C. Koch

Հայտնաբերվել է *Heracleum pastinacifolium* տեր-բույսի վրա՝ Ստեփանակերտ քաղաքում միայն մեկ անգամ՝ 2007թ.:

Տեսակը միատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկով:

Չնայած Ղարաբաղում նշված սունկը հայտնաբերվել է միայն մեկ անգամ, բայց վարակը շատ ակտիվ արտահայտված էր: Հայտնաբերվել է սնկի զարգացման տելիոստադիան:

23. *Puccinia hordei* G. H. Otth - *Ornithogalum* sp.

Հայտնաբերվել է *Ornithogalum* sp. տեսակի վրա՝ Ասկերանի շրջանի Ակնաղբյուր գյուղում :

Սունկը տարատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկով:

Սպերմազոոնիումները և էգիումները զարգանում են *Ornithogalum* sp. տեսակի վրա (Hiratsuka, Sato, 1958), ուրեդինիումները և տելիոսները՝ *Hordeum* sp. տեր-բույսի վրա: Հեռավոր Արևելքում նշված սնկի հազվադեպությունը բացատրում են էցիալ տիրոջ բացակայությամբ, իսկ սպորների առկայությունը՝ քամու միջոցով սերմերի հետ սպորների տեղափոխմամբ:

Չնայած շատ աշխատություններում նշվում են այս սնկի էցիալ տիրոջ հազվադեպ լինելու մասին, ԼՂՀ-ում նշված սնկով վարակված *Ornithogalum* sp. տեր-բույսեր հաճախ են հանդիպել Ասկերանի շրջանի Ակնաղբյուր գյուղում և, հակառակը, չեն հայտնաբերվել այս սնկով վարակված *Hordeum* sp. բուսատեսակներ: Նշենք, որ ԼՂՀ-ում *Hordeum* sp. բույսի գանքատարածությունները շատ չեն:

24. *Puccinia leveillei* Mont. - *Geranium robertianum* L., *G. sanguineum* L.

Հայտնաբերվել է *Geranium robertianum* բույսի վրա՝ Ասկերանի շրջանի Ակնաղբյուր գյուղում և Շուշի քաղաքում, ինչպես նաև *G. sanguineum* տեսակի վրա՝ նույնպես Ասկերանի շրջանի Ակնաղբյուր գյուղում:

Տեսակը միատեր է՝ ոչ լրիվ զարգացման ցիկով, Ղարաբաղում մեծ տարածվածություն չունի:

25. *Puccinia nigrescens* Kirchn. - *Salvia* sp., *S. officinale* L.

Հայտնաբերվել է *Salvia officinale* տեսակի վրա՝ Մարտակերտի, Ասկերանի և Մարտունու շրջանների որոշ գյուղերում:

Սունկը միատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկլով, Ղարաբաղում հաճախ հանդիպող տեսակ է: Վարակված օջախներ հայտնաբերվել են ուսումնասիրության բոլոր տարիներին, հայտնաբերվել են միայն տեղիումները:

26. *Puccinia onopordi* Syd. - *Onopordum acanthium* L.

Հայտնաբերվել է *Onopordum acanthium* տեսակի վրա միայն մեկ անգամ, Ասկերանի շրջանի Ակնաղբյուր գյուղում, 2005թ.:

Հազվագյուտ տեսակ է, միատեր՝ ոչ լրիվ զարգացման ցիկլով:

27. *Puccinia phragmitis* (Schumach.) Koern. - *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.

Հայտնաբերվել է *Phragmites australis* տեսակի վրա՝ միայն Շուշի քաղաքում:

Տեսակը տարատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկլով, Ղարաբաղում հազվադեպ հանդիպող տեսակ է, հայտնաբերվել են ուրեղինիումները և տեղիումները:

28. *Puccinia polygoni - amphibii* Pers.: Pers. - *Persicaria maculata* (Rafin.) A & D. Love

Հայտնաբերվել է *Polygonum persicaria* տեսակի վրա՝ Ասկերանի շրջանի Ակնաղբյուր գյուղում, 2005թ.:

Տեսակը տարատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկլով, Ղարաբաղում հազվադեպ հանդիպող: Մեզ մոտ հայտնաբերվել են միայն տեղիումները:

29. *Puccinia punctata* Link - *Galium aparine* L.

Հայտնաբերվել է *Galium aparinae* տեսակի վրա՝ Շուշի քաղաքում և Ասկերանի շրջանի Ակնաղբյուր գյուղում:

Տեսակը միատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկլով, Ղարաբաղում տարածված տեսակ է, հայտնաբերվել են ուրեղինիումները և տեղիումները:

30. *Puccinia rangiferina* S. Ito - *Rhamnus pallasii* Fisch. & C.A. Mey

Հայտնաբերվել է *Rhamnus pallasii* տեսակի վրա՝ միայն մեկ անգամ Շուշիում, 2006թ.:

Սունկը Ղարաբաղում խիստ հազվադեպ հանդիպող տեսակ է, իսկ ախտահարված օջախներում վարակն ակտիվ արտահայտված էր:

Սունկը տարատեր է՝ ոչ լրիվ զարգացման ցիկլով:

31. *Puccinia stachydis* DC. - *Stachys aspera* Michx.

Հայտնաբերվել է *Stachys aspera* տեսակի վրա՝ Ասկերանի շրջանի Ակնաղբյուր գյուղում, 2005թ. և 2007թ.:

Սունկը միատեր է՝ ոչ լրիվ զարգացման ցիկլով, Ղարաբաղում հազվադեպ հանդիպող տեսակ է, հայտնաբերվել են ուրեղինիումները և տեղիումները:

32. *Puccinia tanacetii* DC. - *Artemisia absintium* L., *A. sp.*, *A. vulgaris* L.

Հայտնաբերվել է *Artemisia absintium*, *A. dracunculus*, *A. vulgaris* և *A. sp.* տեսակների վրա՝ Ասկերանի, Մարտունու և Մարտակերտի շրջաններում:

Սուները միատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկլով, Ղարաբաղում տարածված տեսակ է, հայտնաբերվել են ուրեղինիումները և տելիումները:

33. *Puccinia violae* (Schumach.) DC. - *Viola alba* Bess., *V. somchetica* C. Koch., Հայտնաբերվել է *Viola alba* և *V. somchetica* տեսակների վրա՝ Մարտունու և Ասկերանի շրջանների որոշ գյուղերում:

Սուները միատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկլով, Ղարաբաղում հաճախ հանդիպող տեսակ է: Ղարաբաղում հայտնաբերվել են ուրեղինիումները և տելիումները:

34. *Puccinia xanthii* Schwein. - *Xanthium strumarium* L.

Հայտնաբերվել է *Xanthium strumarium* տեսակի վրա Ասկերանի և Մարտունու շրջանների որոշ գյուղերում:

Սուները միատեր է՝ ոչ լրիվ զարգացման ցիկլով:

Ցնդ - *Uromyces*

35. *Uromyces appendiculatus* (Pers.) Unger - *Phaseolus vulgaris* L.

Հայտնաբերվել է *Phaseolus vulgaris* տեսակի վրա Ասկերանի, Մարտունու շրջանների որոշ գյուղերում և Ստեփանակերտ քաղաքում:

Սուները միատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկլով:

ԼՂՀ տարածքում հայտնաբերվել են միայն ուրեղինիումները և տելիումները:

36. *Uromyces coronillae - variae* Vienn. - Bourg. - *Coronilla varia* L.

Հայտնաբերվել է *Coronilla varia* տեսակի վրա՝ Մարտունու շրջանի Հաղորտի և Կարմիր շուկա գյուղերում:

Սուները միատեր է, Hemi- զարգացման ձևով: Սնկի տարածվածությունը համատարած բնույթ չի կրում: Ղարաբաղում հայտնաբերվել են ուրեղինիումները և տելիումները:

37. *Uromyces fallens* (Desm.) F. Kern. et Barth - *Trifolium pratense* L.

Հայտնաբերվել է *Trifolium pratense* տեսակի վրա Ասկերանի և Մարտունու շրջանների որոշ գյուղերում:

Տեսակը մակրոցիկլիկ է և միատեր՝ Ղարաբաղում հաճախ հանդիպող տեսակ է:

Հայտնաբերվել են ուրեղինիումները և տելիումները:

38. *Uromyces heimerlianus* Magnus - *Vicia cracca* L.

Հայտնաբերվել է *Vicia cracca* և *V. sp.* տեր-բույսերի վրա՝ Շուշիի և Մարտունու շրջաններում:

Սուները միատեր է՝ ոչ լրիվ զարգացման ցիկլով, Ղարաբաղում հազվադեպ հանդիպող:

39. *Uromyces onobrychidis* (Desm.) Lev. - *Onobrychis cornuta* (L.) Desv.

Հայտնաբերվել է *Onobrychis cornuta* տեսակի վրա՝ Ասկերանի, Մարտունու և Մարտակերտի շրջանների որոշ գյուղերում:

Սուները միատեր է՝ ոչ լրիվ զարգացման ցիկլով, Ղարաբաղում տարածված տեսակ է, հայտնաբերվել են ուրեղինիումները և տելիումները:

40. *Uromyces rumicis* (Schumach.) G. Winter - *Rumex crispus* L., R. sp.,

Հայտնաբերվել է *Rumex crispus* և *R. sp.* տեսակների վրա՝ Ասկերանի, Մարտունու և Մարտակերտի շրջանների որոշ գյուղերում:

Հայտնի են միայն ուրեղինիումները և տելիումները:

Սունկը միատեր է՝ ոչ լրիվ զարգացման ցիկլով, Ղարաբաղում տարածված տեսակ է, հայտնաբերվել են միայն տելիումները:

41. *Uromyces thapsi* (Opiz.) Bubak - *Verbascum thapsus* L.

Հայտնաբերվել է *Verbascum thapsus* տեսակի վրա՝ Մարտունու շրջանի որոշ գյուղերում:

Նշված սունկը Ղարաբաղում խիստ հազվադեպ հանդիպող տեսակ է:

Վարակված օջախներ սպիրմագոնիալ և էցիալ փուլերով հայտնաբերվել են 2005-06 թթ.:

Սունկը միատեր է՝ ոչ լրիվ զարգացման ցիկլով:

42. *Uromyces viciae-fabae* (Pers.) J. Schroet. - *Lathyrus sp.*

Հայտնաբերվել է *Lathyrus sp.* տեսակի վրա՝ Ակնաղբյուր գյուղում 2005թ.:

Սունկը միատեր է՝ լրիվ զարգացման ցիկլով: Ղարաբաղում հազվադեպ հանդիպող տեսակ է, հայտնաբերվել են ուրեղինիումները և տելիումները:

Անամորֆ ձևեր

Ցնդ - *Aecidium*

43. *Aecidium euphorbiae* J.F. Gmel. - *Euphorbia sp.*

Տարածվածությունը. Հայտնաբերվել է *Euphorbia sp.* տեսակի վրա՝ Մարտունու շրջանի Հաղորտի գյուղում 2005թ.:

Սունկը Ղարաբաղում հազվագյուտ տեսակ է:

44. *Aecidium primulinum* Azbukina - *Primula sp.*

Տարածվածությունը. Հայտնաբերվել է *Primula sp.* տեսակի վրա՝ միայն մեկ անգամ 2005թ. աշնանը՝ ԼՂՀ Մարտակերտի շրջանի Վանք գյուղի մոտակա անտառում:

Սունկը Ղարաբաղում շատ հազվագյուտ տեսակ է:

Այսպիսով, ԼՂՀ-ում առաջին անգամ նկարագրված ժանգասնկերը թվով 44-ն են, որոնցից 24-ը պատկանում են *Puccinia*, 8-ը՝ *Uromyces*, 4-ը՝ *Phragmidium*, 3-ը՝ *Melampsora*, երկուական՝ *Gymnosporangium*, *Aecidium* և մեկը՝ *Tranzschelia* ցեղերին: Միաժամանակ, ԼՂՀ-ում առաջին անգամ հայտնաբերված ժանգասնկերը խմբավորելով ըստ զարգացման առանձնահատկությունների՝ բացահայտել են, որ ներկայացված 44 տեսակներից 33-ը միատեր են և զարգացման ողջ գործընթացն անց են կացնում մեկ տեր-բույսի վրա, իսկ 9-ը տարատեր են, այսինքն՝ զարգացման ցիկլն ընթանում է 2 տեր-բույսի վրա: Ընդ որում հայտնաբերված 33 միատեր ժանգասնկերից 16-ը զարգանում են ոչ լրիվ, իսկ 17-ը՝ լրիվ զարգացման կենսացիկլով: Տարատեր ժանգասնկերից 6 տեսակների կենսացիկլն ընթանում է լրիվ, և 3-ը՝ ոչ լրիվ զարգացմամբ:

Գրականություն

1. Лекомцева С.Н. Грибы рода *Puccinia* Pers. (Uredinales, Basidiomycota). Таксономический анализ // Сб. Новое в систематике и номенклатуре грибов. Под ред. Дьякова Ю.Т., Сергеева Ю.В. - М.: Медицина для всех. - 2003. - С. 402 - 417.
2. Абиев С.А. Ржавчинные грибы злаков Казахстана. - Алма - Ата: НИЦ Фылым, - 2002. - 296 с.
3. Волкова Г.В., Антилогова Л.К., Шаповалова О.Ю. Мониторинг популяции возбудителя бурой ржавчины пшеницы на северном Кавказе // Микол. и фитопатол. - 2002. - Т. 36, вып. 5. - С. 77 - 80.
4. Лекомцева С.Н., Волкова В.Т., Зайцева Л.Г., Чайка М.Н. Патотипы возбудителя стеблевой ржавчины пшеницы *Puccinia graminis* f. sp. *tritici*, выделенные с различных растений - хозяев в 1996 - 2000г.г. // Микол. и фитопатол. - 2004. - Т. 38, вып. 5. - С. 68 - 73.
5. Лекомцева С.Н., Волкова В.Т., Зайцева Л.Г., Чайка М.Н. Вирулентность возбудителя стеблевой ржавчины пшеницы *Puccinia graminis* в некоторых регионах России в 2006 году // Микол. и фитопатол. - Современная микология в России. - М. - 2008. - Т. 2. - С. 186 - 187.
6. Карпенко Т.В., Русанова В.А. Ржавчинные грибы - паразиты цветочно - декоративных растений Нижнего Дона // Современная микология в России. - М. - 2008. - Т. 2. - С. 180.
7. Гуляева Е.И. Вирулентность популяций в северо - западном регионе РФ в 2001 - 2003 годах // Биологическая защита растений-основа стабилизации агроэкосистем: Сб. докл. Междунар. Научн.-практ. Конф. Краснодар, - 2004. - С. 132 - 133.
8. Азбукина З.М. Ржавчинные грибы (Низшие растения, грибы и мохообразные). - Владивосток: Дальнаука. - 2005. - 615 с.
9. Kirk P.M., Ansell A.E. Authors of fungal names. - 2003. - 84 p.
<http://www.index fungorum.org/Names/AuthorsOfFungalNames.asp>
10. Черепанов С.К. Сосудистые растения России и сопредельных государств. - Санкт-Петербург. - 1995. - 990 с.

Краткое описание ржавчинных грибов, впервые
обнаруженных на территории НКР

Г. Маркарян

Резюме

Впервые описаны 44 вида ржавчинных грибов на территории НКР, 24 из которых принадлежат к роду *Puccinia*, 8- к *Phragmidium*, 3- к *Melampsora*, 2- к *Gymnosporangium*, *Aecidium* и 1- к *Tranzschelia*. Определяя виды ржавчинных грибов по особенностям развития, выявилось, что, из представленных 44 видов 33-однохозяйные, а 9 разнохозяйные. Из

однохозяйных грибов 16-развиваются неполным, а 17-полным циклом. У 6-ти видов разнохозяйных грибов протекает полный биоцикл, а у 3- неполный.

The Short Survey of the Rust Fungi
Revealed in the NKR for the First Time

G.Margaryan

Summary

SUMMARY

For the first time 44 species of rust fungi on the NKR territory have been examined. Among the revealed species 24- belong to the *Puccinia*, 8 to *Phragmidium*, 3 to *Melampsora*, 2 to *Gymnosporangium*, *Aecidium* and 1 to *Tranzschelia* generas. Determining the types of rust fungi according to the specific characteristics we have revealed that 33 out of 44 species are audacious, 9 are heteroecious. 16 species out of audacious ones develop through the full cycle, 17 through biocycle. 6 heteroecious rust fungis have full biocycle, 3- don't.